

NYTT LÅNGTIDSAVTAL FÖR JORD- BRUKETS PRODUKTPRISER

Av agr. lic. SVEN HOLMSTRÖM

- Det nya prisavtalet träder i kraft den 1 september 1959;
- Vid nämnda tidpunkt beräknas jordbrukareinkomsten per helt år med 3 600 understiga årsinkomsten för de industriarbetare, med vilka jämförelser göres;
- Gränsskyddet höjes då för vissa livsmedel för att motväga en fram till 1 sept. 1959 väntad försämring i världsmarknadspriserna och återföra producentpriserna inom landet till ungefär samma nivå som i februari 1959;
- Därefter skall gränsskyddet under en sexårsperiod förändras så, att jordbrukarens arbetsinkomst i storleksgruppen III (= 15,0 ha åker) förändras med samma procent som industriarbetarlönen. Härvid inräknas såväl löneglidning som arbetsgivarnas kostnader vid en eventuell tvångspensionering;
- Inverkan på basjordbrukarens arbetsinkomst genom *dels* ändrade priser på andra produktionsmedel än arbete, *dels* ändrade världsmarknadspriser på jordbruksprodukter förhindras genom anpassning av gränsskyddet;
- De sålunda införda nya spärrreglerna torde få anses effektiva

samt verkar snabbare än de i 1956 års prissystem ingående fem- och sexprocentsreglerna;

- Förutsättning för att jordbrukareinkomsten får den åsyftade relativa anknytningen till industriarbetarlönen är, att möjligheterna att utnyttja det åsyftade gränsskyddet ej äventyras genom marknadsmissiga förhållanden inom landet;

- Anpassningen av livsmedelspriserna *samtidigt med* lönejusteringar får med hänsyn till närmast föregående punkt anses vara av värde för jordbruket;

- Genom förut nämnd anpassning av gränsskyddet och därmed producentpriserna skall resultaten av fortsatt effektivisering i jordbruket få kvarstanna inom näringen för att därmed successivt minska den stora inkomstskillnaden;

- Från september 1965 skall brukarens arbetsinkomst i storleksgrupp IV — det s. k. normjordbruket — utgöra grund för inkomstjämförelserna.

HUR INKOMSTKLYFTAN BERÄKNATS

Sedan totalkalkylen övergivits som underlag för jordbrukets pris-

sättning är de s. k. typkalkylerna det viktigaste underlaget. Redan i samband med pridförhandlingarna under hösten 1958 (vid sexprocentsregelns utlösning) påbörjades den omfattande prövningen av inkomstutvecklingen inom jordbruket med material från jordbruks-ekonomiska undersökningen (JEU) som underlag. Arbetet har sedan fortgått inom såväl Jordbrukets utredningsinstitut som Statens jordbruksnämnd och kontinuerligt granskats inom en gemensam beredningsdelegation, Förhandlingsberedningen.¹

Enligt beslut vid höstriksdagen 1955 skall jordbrukarnas arbetsinkomster jämföras med årsinkomster för industriarbetare inom dyrortsgrupperna 2 och 3.

Historiskt ger JEU tillräcklig upplysning om det ekonomiska resultatet vid olika storleksgrupper av jordbruk. JEU har anpassats så, att resultaten direkt kan utläsas i brukarens arbetsinkomster. Ett prisavtal syftar emellertid framåt, och därför är prognoser nödvändiga. Materialet från JEU kan dessutom inte föreligga förrän i det närmaste ett år efter slutet av senaste bokföringsår. Nu har funnits material från JEU t. o. m. 1957.

¹ I denna har deltagit: Byråchef Lars Jurén (Statens jordbruksnämnd), ordf.; agr. lic. Sven Holmström (Jordbrukets utredningsinstitut); agr. lic. C. E. Odhner (LO); sekr. Erik Swedborg (Sveriges lantbruksförbund); sekr. Tord Wallén (TCO); fil. lic. Halvdan Åstrand (Jordbrukets utredningsinstitut).

Den nya prisperioden börjar 1 sept. 1959. Det är alltså nära två år mellan slutet av senaste redovisade bokföringsår och början av den nya prisperioden. Typkalkylarbetet innebär främst en prognosberäkning med bokföringsmaterialet som grund. Innan detta kan ske kräves omfattande analys av materialet.

Jämförelsen mellan industriarbetarinkomst (paritetsinkomsten) och brukarens arbetsinkomst borde strängt taget avse den dag den nya prisperioden börjar. Då det emellertid gäller årsinkomster har beräkningarna gjorts för ett år med nämnda dag (1 sept. 1959) som mittpunkt — i fortsättningen benämnt prognosåret.

Det idealiska vore att för intäkterna i prognosen kunna räkna med de priser, som vid existerande gränsskydd kan erhållas 1 sept. 1959, och för kostnaderna de priser och löner, som kommer att gälla vid samma tid. Praktiskt är detta inte möjligt. *Prognosen har i huvudsak grundats på priser och löner runt årsskiftet 1958/1959. Inverkan av 1959 års löneavtal samt väntade förändringar i världsmarknadspriserna på jordbruksprodukter har analyserats särskilt i samband med förhandlingarna.*

Då prognosprinciperna berörts i en föregående artikel kan det vara tillräckligt att här sammanfatta i följande punkter:

1. Med utgång från olika intäkts- resp. kostnadsposter för enskilda

år enligt JEU beräknas fysiska kvantiteter eller värdevolymer genom att intäkts- och kostnadssummorna divideras med årsmedelpriser eller prisindex.

2. De så beräknade volymerna studeras med hänsyn till sin utveckling under de år (1954–1957), för vilka material föreligger från JEU i dess nuvarande form — och prognosvolymerna fastställs. I fråga om sådana poster, för vilka ändringar i specifikationen i JEU ej föreligger, har räkenskapsmaterialet även från tidigare år studerats.

3. När volymer sålunda fixerats för prognosåret (ett år centrerat kring den 1.9.1959), kan brukarens arbetsinkomster från själva jord-

bruksföretaget beräknas genom att insätta priser (på de fysiska kvantiteterna) resp. prisindex (på värdevolymer) vid viss tidpunkt.

MATERIALET FRÅN JEU

Områdena. Den historiska redovisningen av resultaten från JEU för samtliga jordbruksområden erhålles i redogörelser från Kungl. Lantbruksstyrelsen. Den prognos, som typkalkylerna närmast syftar till, har i likhet med förfarandet i samband med förhandlingarna 1956 begränsats till att omfatta de fyra slättbygdsområdena. Områdenas omfattning framgår av följande översikt.

Slättbygdsområdena (Slb):

Gss	Götalands södra slättbygder	Skåne–Hallands slättbygder.
Gmb	Götalands mellanbygder	Sydsvenska mellanbygden + Öland och Gotland.
Gns	Götalands norra slättbygder	Östgötaslätten + Vänerslätten exkl. Värmlands läns slättbygd.
Ss	Svealands slättbygder	Värmlands läns slättbygd + Mälar- och Hjälmabygden.

Storleksgrupper. De förberedande arbeten för typkalkyler, som utfördes inom 1942 års jordbrukskommitté, omfattade storleksgrupperna III (10–20 hektar) och IV (20–30 hektar). Vid den slutgiltiga utformningen av typkalkylerna i samband med jordbruksprisutredningens arbete 1952–1954 bearbetades alltså materialet för storleksgrupperna III och IV. Vid de beräkningar, som senare utfördes under våren 1956 i samband med

då pågående förhandlingar, kunde på grund av tidsbrist beräkningar för storleksgruppen IV ej medhinnas. Nu har däremot, i likhet med vad som ursprungligen var avsett, typkalkyler utförts även för storleksgrupp IV.

På grund av bortfall resp. intagning av nya gårdar i JEU varierar medelarealerna inom olika områden och grupper något från år till år. Som exempel må nämnas, att gårdarna i storleksgrupp III inom

Gmb omfattade 15,8 hektar åker i medeltal 1955 mot 15,4 hektar 1954. För att få materialet jämförbart från år till år omräknas alla resultat för själva jordbruket — dock ej för skogsbruket — till 15,0 ha för grupp III och 25,0 ha för grupp IV.

Antal slättbygdsgrändar i JEU. När typkalkyler upprättades 1956 fanns material från den reviderade JEU endast för kalenderåret 1954. Antalet slättbygdsgrändar i storleksgrupp III var då 376. För 1957 finnes material från 657 grändar i denna grupp. I storleksgruppen IV har antalet slättbygdsgrändar ökat från 224 år 1954 till 382 1957. Den kraftigaste förstärkningen av underlaget har inträffat år 1957. T. o. m. 1956 var ökningen i antalet grändar obetydlig.

Antal grändar i Slb-området, ingående i typkalkylerna

Storleksgrupp	1954	1955	1956	1957
III (10-20 ha)	376	398	423	657
IV (20-30 ha)	224	239	254	382

VAD ÄR NU NORMALPRODUKTION?

Diskussionen kring prisfrågorna skall, då det gäller en ny prisperiod, grundas på förutsättning om normal produktion. Var och en vet, att åren 1954-57, som vi nu haft bokföringsmaterial för, ingalunda uppfyllt detta krav: 1954 regnskador i n.v. Skåne samt i Norrland — 1955 torra — 1956 god skörd men vattenskador främst i Mellansve-

rige — 1957 svåra regn- och översvämningsskador.

Intäkterna av vegetabilier har påverkats inte endast av den direkta nedsättningen i skörden utan även genom kvalitetsskador, vilka bl. a. medfört, att betydande brödsäskvantiteter måst användas till foder. Ifråga om animalieproduktionen sker alltid en betydande utjämning. Så har varit fallet även under dessa år. Det är dock sannolikt, att den kraftiga utvecklingen av svinproduktionen påverkats av den rikliga tillgången på fodersäd.

I samband med prognosarbetet har studerats såväl resultaten från JEU som den allmänna skördestatistiken. I följande tablå visas totalskörden i miljoner skördeenheter per år, dels för perioderna 1936/40 resp. 1950/54, dels för vartdera av åren 1953-1957:

1936/40	8 993
1950/54	9 628
1953	10 217
1954	9 748
1955	7 418
1956	9 532
1957	9 127

NORMVOLYMER FÖR 1956

Förhandlingsberedningen har ansett, att 1956 varit det år, som närmast skulle kunna betecknas som normalt. Beredningen har enats om, att lägga produktionen och insatserna av produktionsmedel under 1956 som underlag för fram-

skrivningen till prognosåret, men att detta dock skulle göras först sedan materialet för år 1956 korrigerats på sådana punkter, där 1956 års skörderesultat uppenbart avviker från vad som kan anses normalt. Man har därför infört begreppet *normvolym för år 1956*.

Korrigeringsarna till normvolymerna 1956 gäller endast växtprodukter samt på kostnadssidan kraftfoder och utsäde. De under 1956 producerade kvantiteterna har ansetts övernormala ifråga om bl. a. fodersäd och potatis. Å andra sidan har siffrorna för oljefröer höjts, när 1955 års höstsådd till största delen utvintrade. Totalt har »försäljningsvärdet» av växtprodukter 1956 korrigerats nedåt med 17% i grupp III och 12% i grupp IV. Vad som här betecknats som »försäljningsvärde» är den del av skörden, som *direkt* utgör underlag vid intäktsberäkningen: lagerökning (eller -minskning), försålda kvantiteter samt kvantiteter använda i jordbrukarens hushåll. Den största delen av skörden förädlas genom husdjuren och kommer i räkenskaperna fram som intäkter av djurprodukter. De angivna korrigeringsarna på 1956 års vegetabilieproduktion gäller alltså endast »försäljningsvärdet» för vegetabilier. Utslagna på hela skördevärdet skulle korrigeringsarna vara avsevärt mindre i procent.

Med normvolymerna 1956 för olika intäkts- resp. kostnadsposter som grund har prognoser beräk-

nats för ett år centrerat kring den 1.9.1959.

PROGNOSVOLYMERNAS

Volymjämförelserna för åren 1954–1957 visar följande karaktäristiska förändringar vid slättgårdar med 15 resp. 25 ha åker:

1. En allmän intensifiering äger rum — den tar sig uttryck i ökande djurproduktion. Sålunda ökar produktionen av mjölk (endast i grupp IV), kött, ägg och fläsk.

2. Ökningen av djurproduktionen kräver ökade inköp av kraftfoder samt mineral- och vitaminpreparat.

3. Den alltjämt pågående mekaniseringen medför ökade kostnader för bl. a. traktorer och personbilar i jordbruket.

4. Arbetsinsatsen av lejda arbetare samt medhjälpare familjemedlemmar minskar, medan brukarens arbetsinsats är i det närmaste konstant — för grupp III erhålles en nedgång i den totala arbetsvolymen med 1,5% per år och för grupp IV 2,4%.

PROGNOSERNAS EKONOMISKA INNEBÖRD

I följande tablå beräknas den ekonomiska effekten av volymförändringar i prognoserna i jämförelse med normvolymerna 1956. Samtliga värden är här beräknade i 1956 års prisnivå.

I 1956 års priser:

	Grupp III 15,0 ha	Grupp IV 25,0 ha
Beräknad sammanlagd intäkt prognosåret	29 019	43 093
Beräknad sammanlagd intäkt 1956	28 020	40 664
Beräknad ökning av intäktssumman	999	2 429
Beräknad sammanlagd kostnad för prognosåret exkl. brukarens arbete (alternativ taxeringsvärde)	22 043	33 092
Beräknad sammanlagd kostnad 1956 exkl. brukarens arbete (alternativ taxeringsvärde)	21 828	32 544
Beräknad nettoökning av kostnaderna i oförändrad prisnivå, 1956 till 1959	215	548
Beräknad nettoeffekt genom ändrade volymer i prognosen (intäktsökning minus kostnadsökning)	784	1 881

Den ovan sammanfattningsvis angivna prognosen är av intresse inte endast med hänsyn till beräkningen av inkomstklyftan per den 1 sept. 1959. Den är även av visst intresse för bedömningen av de kommande möjligheterna att genom fortsatt effektivisering kunna utjämna den inkomstklyfta, som ej kunnat fyllas ut genom prisjusteringar.

Rationaliseringseffekten enligt tablån (sista raden) avser tiden från mitten av 1956 till sept. 1959. Den motsvarar för grupp III 250 kr samt för grupp IV 600 kr *per gård och år*.

Förhandlingsberedningen är i stort sett enig om, att utvecklingen under senare år — självfallet med reservation för den osäkerhet, som är förknippad med de säregna produktionsbetingelserna under de år, för vilka räkenskapsiffror föreligger — varit av den art, som siffrorna antyder. Den noggrannaste analysen har gjorts för storleksgrupp III. Ifråga om storleksgrupp IV har ej tillräcklig tid stått till

förfogande för en lika grundlig genomgång av materialet, och det angivna effektiviseringsresultatet per år för denna grupp torde inte kunna läggas som underlag för antaganden om fortsatt utveckling. Huruvida en effektivisering av angiven storleksordning kan åstadkommas i fortsättningen, kan självfallet ingen gå i god för. Det förefaller sannolikt ifråga om grupp III men ytterst osannolikt i vad gäller grupp IV.

INKOMSTJÄMFÖRELSEN

1. Årsinkomsterna för jämförelsegruppen (industriarbetare i dyrortsgrupperna 2 och 3) beräknas t. o. m. 1958 med utgång från *dels* lönestatistik enligt socialstyrelsen, *dels* normalarbetstid enligt lagstiftning med tillägg för övertid och avdrag för frånvaro av olika skäl — allt enligt statistik utarbetad av SAF och LO.

2. Brukarens arbetsinkomst från jordbruksföretaget vid det gränsskydd, som råder vid förhand-

lingstillfället, samt med hänsyn till väntad utveckling av världsmarknadspriserna beräknas för ett år centrerat kring den 1.9.1959.

3. Brukarens arbetsinkomst från skogsbruket beräknas per den 1.9.1959.

4. Brukarens inkomster från »andra förvärvsgrenar» beräknas per den 1.9.1959.

5. Till de förut enligt punkterna 2-4 beräknade arbetsinkomsterna lägges viss del av jordbrukarnas beräknade inkomster av eget kapital. Härvid erhålles den sammanlagda inkomst, som skall jämföras med paritetsinkomsten (industriarbetarinkomsten).

I tabell 1 anges brukarens arbetsinkomst vid slättbygdsjordbruk med 15,0 ha (grupp III) resp. 25,0 ha (grupp IV) åker från olika förvärvsgrenar 1954-1957 direkt enligt JEU (dock med omräkning till 15,0 resp. 25,0 ha) samt för prognosåret enligt beräkningar. I samma tabell jämföres med årsförtjänster för industriarbetare i dyrortsgrupperna 2 och 3 under de olika åren. Slutligen anges inkomstklyftans storlek.

INKOMSTKLYFTANS STORLEK HÖSTEN 1959

Grunderna för förhandlingsberedningens beräkningar angående inkomstklyftan har tidigare klargjorts. Beräkningen grundas i huvudsak på priser och löner vid årsskiftet 1958/59, medan volymerna för jordbruket avser 1 sept. 1959.

Under förhandlingarna har inkomstklyftan per den 1 sept. 1959 preciserats. Man har därvid beaktat följande faktorer, som ej ingår i hittills redovisade beräkningar:

1. Sannolika prisfall på världsmarknaden för jordbruksprodukter från årsskiftet 1958/1959 till 1 sept. 1959.

2. Lönehöjning i jordbruket 1959.

3. Lönehöjning och löneglidning 1959 inom industrin, som höjer jämförelseinkomsten.

4. Den standardhöjning för industriarbetarna, som inträder genom arbetstidsförkortning 1958, 1959 och 1960 (vid beräkning av inkomstklyftan enligt tabell I har industriarbetarnas årsinkomst beräknats på den lägre arbetstiden genom arbetstidsförkortning t. o. m. 1959).

Enligt tabell I blir inkomstklyftan 2 632 kr för grupp III och 963 kr för grupp IV. Efter överläggningar med anledning av de nys uppräknade tillkommande faktorerna har man under förhandlingarna enats om siffran 3 600 kr som ett ungefärligt uttryck för den inkomstklyfta, vilken borde utfyllas under den nya prisperioden. Av detta belopp beräknas ca 1 100 kr utjämnas vid periodens början genom justering av importskyddet.

DE GAMLA SPÄRREGLERNA

Allmänt gäller ifråga om prisavtalen, att ett samband råder mellan å ena sidan avtalstiden och å

Tabell 1. Sammanställning över jordbrukarnas inkomster¹ i storleksgrupperna III och IV inom slättbygdsområdena — åren 1954–1957 enligt jordbruks-ekonomiska undersökningen samt för ett år centrerat kring 1.9. 1959 enligt prognos — jämte jämförelse med årsförtjänster för industriarbetare inom dyrortsgrupperna 2 och 3.

	Grupp III, 15,0 hektar					Grupp IV, 25,0 hektar				
	1954	1955	1956	1957	Per den 1.9 1959	1954	1955	1956	1957	Per den 1.9 1959
Beräknad arbetsin- komst för jordbru- kare i Slb-området:										
från jordbruk	4 590	3 727	5 890	3 304	5 173	6 228	5 321	8 245	3 931	6 797
från skogsbruk	696	754	767	836	854	736	761	827	767	783
av nyanläggningar, körslor m. m.	279	328	353	338	381	257	284	280	281	320
av annan verksam- het	518	545	682	639	689	357	450	627	536	546
S:a arbetsinkomster	6 083	5 354	7 692	5 117	7 097	7 578	6 816	9 979	5 515	8 446
30 % av differensen mellan totala rän- teanspråk i lantbru- ket och verkliga gäldräntor, arren- den och undantag	520	574	560	739	767	684	756	709	988	1 087
a. S:a beräknade inkomster ilant- bruket	6 603	5 928	8 252	5 856	7 864	8 262	7 572	10 688	6 503	9 533
b. Beräknad årsför- tjänst för indu- striarbetare (dyrortsgr. 2 och 3)	8 612	9 279	9 953	10 461	10 496	8 612	9 279	9 953	10 461	10 496
c. Inkomstklyfta (b - a)	2 009	3 351	1 701	4 605	2 632	350	1 707	(-735)	3 958	936

¹ Beräkningarna har grundats på priser för jordbrukets produkter och produktionsmedel vid årsskiftet 1958/59. Industriarbetarnas årsförtjänst för prognosåret har beräknats med utgång från 1958 års löner samt den förkortade arbetstid, som enligt lagstiftning gäller för 1959.

andra sidan de krav, som behöver ställas ifråga om spärreglernas effektivitet. Om tiden för ett avtal är kort, kan eventuella felaktiga ut-

slag eller ofullständiga effekter av spärreglerna snart bli föremål för en översyn. Om avtalet däremot gäller en längre tid, är ofullstän-

diga eller missledande spärregler äventyrliga — det tar då lång tid, tills en korrigerig kommer till stånd, och betydande snedvridning kan hinna inträffa i de förhållanden, som spärreglerna hade varit avsedda att fortlöpande reglera. Omvänt kan sägas, att tillförlitliga spärregler, som från början konstrueras så, att de bör leda till en effekt, som är förenlig med målsättningen, minskar tidsfaktorns betydelse.

Spärreglerna i det prissystem, som gäller fram till 1 sept. 1959 har ej varit tillräckliga. De har med fullt berättigande utsatts för kritik.

Femprocentsregeln har inneburit, att importavgifter och prisgränser efter en femprocentig förändring i penningvärdet justerats i motsvarande grad. Vid en stark hemmainflation med samtidigt oförändrade eller vikande världsmarknadspriser på livsmedel har effekten blivit obetydlig. Justeringen av prisgränserna, som vid en annan internationell prisutveckling hade kunnat vara av stort värde, har under rådande utveckling haft starkt begränsad effekt. Justeringen av importavgiften med fem procent betyder endast drygt en procent på varupriserna. Detta är en klen kompensation vid en femprocentig förändring i pengarnas köpkraft.

Sexprocentsregeln var avsedd att lägga det hela tillräta vid en ogynnsam utveckling för jordbruket eller omvänt. Det är emellertid en mycket omfattande ekonomisk

snedvridning — med stor förlust för jordbruket — som måste äga rum innan regeln löser ut, om nu utvecklingen går i ogynnsam riktning för jordbruket. Det kräves nämligen sex procent försämring i jordbruksprodukternas köpkraft under minst fem månader, innan regeln löser ut. Dessvärre har dessutom tillämpningen — genom en passus i avtalet om begränsning av importavgifterna till 25 % av importpriserna — varit föremål för skilda uppfattningar, som delvis gjort spärregeln illusorisk.

DE NYA SPÄRREGLERNA

I det nya prisavtalet återkommer spärregler, men dessa är av helt annan utformning och innebörd än de gamla. Utlösningen av åtgärder sker snabbt — det kräves ej så stora förändringar som tidigare — och de åtgärder som skall vidtagas, avser en *fullständig* kompensation för de effekter på brukarens arbetsinkomst, som reglerna avser att *åstadkomma* eller *avvärja*.

BINDNINGEN VID INDUSTRIARBETARNAS LÖNER

Efter varje nytt löneavtal skall gränsskyddet (importavgifterna) korrigeras så, att jordbrukarens totala arbetsinkomst stiger med samma procent som industriarbetarnas löner inom dyrortsgrupperna 2 och 3. Härvid skall beaktas såväl avtalsenlig lönehöjning

som s. k. löneglidning, varmed avses höjning av den genomsnittliga timförtjänsten utöver den höjning, som avtalet direkt stipulerar. Löneglidningens storlek skall bedömas med hänsyn till erfarenheterna under det senaste år, för vilket statistik föreligger. Om en tvångspensionering genomföres, skall arbetsgivarnas kostnader härför — vilka kan komma att taga i anspråk en avsevärd del av den möjliga totala förbättringen i arbetslönen — inräknas som lönehöjning och sålunda även komma jordbrukarna tillgodo genom prisjusteringarna.

Den prisjustering, som vid lönehöjningar i industrin skall genomföras, skall, som förut nämnts, beräknas på jordbrukarens totala arbetsinkomst, alltså från både jordbruk och andra förvärvsgrenar, med samma procent som industrilönehöjningen. Härigenom minskas effekten av att jordbrukarens inkomstförbättring räknas på ett lägre inkomstbelopp, ty jordbrukarens inkomster av körslor, skogsarbete o. dyl. torde även på längre sikt utan särskilda åtgärder någorlunda följa den allmänna löneutvecklingen i samhället. Detta är dock vid nuvarande skogskonjunkturer synnerligen ovisst.

Det är självklart, att denna anknytning är en starkt positiv faktor i avtalet. Genom att prisjusteringar direkt sammankopplas med lönejusteringar, torde risken för köpmotstånd, som kunde äventyra möjligheterna att taga ut en av-

sedd prisförbättring, minskas. För jordbruket har det vid flera tillfällen varit en betydande olägenhet att komma i efterhand. Sedan lönehöjningarna på industrisidan varit ett fullbordat faktum, har jordbrukarna efterhand kommit som kom-pensationssökande part på grund av kostnadshöjningar i jordbruket, betingade av lönehöjningar inom andra sektorer. Därvid har i många fall kom-pensationen till jordbrukarna — ehuru på föga realistisk grund — tagits som motivering för nya lönekrav, åtminstone i den allmänna debatten. Samordningen torde ur flera synpunkter vara att föredraga.

SKYDD MOT PRISBETINGADE KOSTNADSÖKNINGAR

Om jordbruket enligt det föregående garanteras rätt till prisjusteringar, som automatiskt ger samma relativa inkomstutveckling som för vissa industriarbetare, kan effekten bli illusorisk, om priserna på produktionsmedlen stiger och produktionskostnaderna därigenom ökar. En särskild prisindex för andra produktionsmedel än arbete skall därför beräknas och tillämpas i en kombinerad skyddsregel, som i det följande presenteras. I underlaget för kostnadsindexen skall ingå varor för jordbruksproduktionen, maskiner, reparationsarbeten och annan service, drivmedel, byggnadskostnader samt ränta på lånat kapital. De här nämnda kost-

naderna motsvarar omkring hälften av samtliga produktionskostnader vid bas- och normjordbruket.

SKYDD MOT ÄNDRADE VÄRLDSMARKNADSPRISER

Jordbrukarens inkomster kan i hög grad påverkas av ändringarna i världsmarknadens priser på jordbruksprodukter. Även ändringar i dessa priser skall beaktas. Skyddet blir liksom ifråga om kostnadsutvecklingen i jordbruket ömsesidigt för producenter och konsumenter. En prisindex för de viktigaste jordbruksprodukterna i internationell handel skall beräknas med tongivande noteringar som underlag. Indexen skall självfallet avse endast sådana varor, som produceras inom svenskt jordbruk. En viss förändring i världsmarknadspriserna kan beräknas medföra hälften så stor förändring på den inländska prisenivån i genomsnitt på alla jordbruksprodukter.

EN KOMBINERAD TREPROCENTS-REGEL

De båda förut nämnda indexserierna skall användas i en gemensam spärregel. De kan motverka varandra eller samverka. En prishöjning på produktionsmedel verkar för jordbrukaren i samma riktning som en sänkning av världsmarknadspriserna. En kostnadsstegring kan å andra sidan mötas av en samtidig förbättring i världsmarknadspriserna och om-

vänt. Det är *den sammanlagda effekten*, som skall studeras. Indexutslagen adderas. Exempelvis två procent prisstegring för de nämnda produktionsmedlen och en procent pridförsämring på den internationella livsmedelsmarknaden ger en sammanlagd avvikelse av tre procent.

Regeln löser ut åtgärder, sedan en lägst treprocentig avvikelse konstaterats under tre månader. Eftersom de kostnader, vilkas ändring skall elimineras, utgör ca 50% av alla kostnader i jordbruket och varje ändring av världsmarknadspriserna kan anses medföra hälften så stor effekt på det inländska produktionsläget, anses kompensationsnådd, om produktpriserna justeras med halva det procenttal, som det sammanlagda indexutslaget ger.

Exempel: 2,6% kostnadsstegring och 1% försämring i världsmarknadspriset ger tillsammans 3,6 enheter indexavvikelse. Kompensation nås, om producentpriserna på livsmedel höjes med $\frac{3,6}{2} = 1,8\%$.

Då kompensationslämnas för kostnadsstegringar på andra områden än arbetskostnader samt förändringar i världsmarknadspriserna, och då dessutom brukarens arbetsinkomst regleras efter industriarbetarnas löneutveckling, innebär detta i stort sett, att rationaliseringseffekten i dess helhet tillföres jordbruket för utjämning av inkomstkliften. Det är — om all-

ting klaffar — endast löneökningar till lejd arbetskraft, som kan inkräkta på eller ta i anspråk någon del av effektiviseringsresultaten.

Det bör emellertid påpekas, att automatiken endast gäller *rätten*

till gränsskydd av viss varierande storlek. Om de priser, som gränsskyddet medger, ej kan tagas ut, så är detta en annan historia, som inga garantier om gränsskydd kan råda bot för.